

Rózsa Miklós

A Kanizsai Városi Tanács pallosjoggal felruházása és a vesztőhely felállítása

A törököktől visszafoglalt területek gazdasági és polgári megszervezését az uralkodó teljesen a bécsi Udvari Kamarára bízta. A Győrtől, Komáromtól lefelé, a Duna mindkét partján, egészen Belgrádig terjedő terület a Buda 1686. szeptember 2-i visszafoglalása után felállított és az Udvari Kamara alá rendelt budai Kamarai Felügyelőség (Camerale Inspection) igazgatása alá került (MAYER 1911, 17, 19; H. PÁLFY 1937, 477.)

Kanizsának a török uralom alól 1690. április 13-án történt felszabadulását követően a Dráva és Száva menti magyarországi új szerzemények megvizsgálására és berendezésére kiküldött császári és királyi bizottság (Röm[isch] kai[ser]l[iche] auch königl[iche] zu Visitation und Einrichtung der neuen Acquisten in Hungarn, gegen der Drau, und dem Saufluss deputierte Commission) által szervezett és kinevezett Városi Tanácsa 1690. június 16-án tartott alakuló ülésén¹ felolvasták a császári és királyi bizottságnak, melynek vezetője báró Tullio Miglio udvari kamarai tanácsos (Hofkammerrath) volt, a város bírójának és Tanácsának adott, Kanizsán 1690. június 15-én kelt instructióját. Ez különböző szervezeti és működési előírásokon kívül a Tanács bíraskodási jogkörrel való felruházását és ezzel kapcsolatos szabályokat is tartalmaz.²

Az instructio 5. pontja szerint a császári és királyi Bizottság a Városi Tanácsnak die Erkänntniss der Civil und Criminal Sachen überlassen und anvertraut, tehát a Bizottság a bíraskodást polgári és büntetőügyekben átengedi és reábízza a Tanácsra. Az instructio 5. pontjának további szövege szerint a Tanács a bíraskodást azzal gyakorolhatja, hogy ha a polgári perbeli felek egyike vagy másika az ítéletben nem akarna megnyugodni, mert azt magára nézve sérelmesnek tartja, akkor jogosult az újszerzeményi területre illetékes Adminisztrációhoz fellebbezni és ítéletet onnan várni. A büntetőügyekben hozott ítéleteket pedig végrehajtásuk előtt az említett császári Adminisztráció tudomására kell hozni, és be kell szerezni annak jóváhagyását és hozzájárulását.

A császári és királyi Bizottság instructioja szerint

illetékes Adminisztráció az instructio adásakor, 1690. június 15-én a bécsi Udvari Kamarának alárendelt budai Kamarai Felügyelőség volt. A Kanizsai Városi Tanács bírói joghatóságának az instructio szerinti szabályozása a Tanács bírói tevékenységét a magyar jogszolgáltatási szervezeten kívülre helyezte. Ez a helyzet változatlanul megmaradt a Kamarai Felügyelőségnek 1690. július 13-ától Budai Kamarai Adminisztrációvá (Ofnerische Camerale Administration) alakulása³ után is. Megmaradt az Adminisztrációt vezető Kurz Ignác által a kanizsai bírónak és Tanácsnak 1695. július 4-én Kanizsán adott válasziratóban, és Paul Wibmer kanizsai provisornak és harmincadosnak⁴ Szigetről (ma Szigetvár) 1695. július 18-án küldött válasziratóban elrendeltek⁵ idején is.

A Kurz Ignác válasziratóba foglalt szabályozás szerint a polgári ügyekben első fokon való ítélezést a Budai Kamarai Adminisztrációnak való alárendeltséggel a Városi Tanács gyakorolta. Egyidejűleg a Városi Tanács pallosjogot (ius gladii) kapott a várkerület (Burgfriedt) területére⁶ kiterjedő illetékességgel, és azt úgy gyakorolhatta, hogy az előforduló büntetéseket fogságba vethette (die vorkommende Maleficanten in Verhaft ziehen), a törvény szerint szokásos kihallgatási forma betartásával vallathatta (Juxta Articulos mit Formierung der gewöhnlichen Interrogatoria examinieren) és indokolt ítéleteket hozhatott. Az ítéletet azonban ezentúl is csak akkor hajthatta végre, ha azt a Budai Kamarai Adminisztráció a hozzá intézett felterjesztés után jóváhagyta. A válaszirát szerint a Városi Tanács a bíraskodási jog elvesztésének terhe mellett nem volt jogosult semmiféle tortúrát alkalmazni.

Kurz válasziratóban azt is elrendelte, hogy egy vesztőhelyet a város előtt, mégpedig ott, ahol az a legkényelmesebbnek tartatik (man an bequemsten zu sein erachtet), a várban pedig egy pellengért haladéktalanul fel kell állítani.⁷

A pallosjog elnyerése folytán módja nyílt Kanizsa Város Tanácsának, hogy halállal büntetendő (föbenjáró)

büntett miatt is eljárjon és ítéletet hozzon. Kurz Ignác 1695. július 4-i válaszirátát nem sokkal követően, 1695-től van az első adatunk arról, hogy a Városi Tanács pallossjoga alapján járt el. Az 1696. március 28-án kihirdetett végítélet (Endt Vert[eil]) szerint a gyermeke megölésének büntettét (crimen infanticidii) elkövetett anyát ítélte a Tanács pallossal történő kivégzéssel halálra (sieie mit dem Schwert vom Leben zu dem Todt hingerichtet werden).⁸ Az ítéletnek jóváhagyás végett a Budai Kamarai Adminisztrációhoz történt felterjesztése folytán az Udvari Kamara az ítéletet megváltoztatta: a halálbüntetést megkorbácsolás büntetésre és a kanizsai kerületből való száműzésre enyhítette.⁹

Kanizsa Város Tanácsa nem volt felkészülve arra, hogy éppen az elnyert ius gladii folytán vesztőhelyet kell létesítenie, ugyanakkor pellengért is kell felállítania. Ezek létesítése a Városi Tanácsnak, úgy látszik, gondot okozott, mert azok még több, mint egy év után sem álltak, mint következik a Budai Kamarai Adminisztráció 1696. október 8-án a Városi Tanácsnak küldött leiratából, melyben úgy rendelkezett, hogy legkésőbb 14 napon belül fel kell állítani a pellengért és a vesztőhelyet.¹⁰ Az Adminisztráció a vesztőhely felállítását 1696. október 29-én azzal sürgette, hogy a Városi Tanács a felállítás ügyében Dullesberg Fülöp pécsi praefektussal tárgyaljon.¹¹

1697. október 12-én a Városi Tanács azt volt kénytelen jelenteni a Budai Kamarai Adminisztrációnak, hogy az első császári kamarai bizottság¹² által kijelölt várkerületben 4 hónappal korábban, tehát 1697. júliusában nagy költséggel felállított vesztőhelyet Savoya bécsi nagykövetének, Pri örgrófjának Miklóshegyi alkalmazottja (des Savoischen Pottschafters Marquesen de Prie sein Bedienter auf dem Niclasberg) erőszakos módon, 30 emberrel, részben huszárokkal, részben hajdúkkal leromboltatta.¹³

Wibmer harmincadosnak két nappal később, október 14-én a Budai Kamarai Adminisztrációhoz intézett jelentéséből tudjuk meg, hogy a vesztőhely oly földön állott, amelyre Pri örgróf követelést akar támasztani, és hogy az olyan terület, amelyet az udvari kamarai bizottság juttatott a városnak, és amelyet ő jelölt ki, a város pedig békésen birtokolt.¹⁴

Pri örgrófja annak folytán tartotta magát érdekeltnek a kanizsai városi vesztőhely területében, hogy azzal szomszédos területnek, az akkori meghatározás szerint Botszentgyörgyvárának és e hely egyik tartozékának, Szent Miklós desertumnak vétel útján urává vált¹⁵ és a vesztőhelyen túli területet is akart szerezni.

Volt érdekeltsege, mint látni fogjuk, Pri örgrófja miklóshegyi alkalmazottjának is.

Ki volt Pri örgrófja? Erre a kérdésre a csáktornyai uradalom 1720. évi összeírásában találunk választ. E szerint Hercules Josephus Ludovicus comes Turinetti

marchius de Prie, az egész Murakózt magába foglaló csáktornyai uradalom tulajdonosa, aki azt 1694-ben, mint akkor már kincstári tulajdont vette meg és kapta birtokba, majd birtokolta az 1700-as évek első évtizedének az összeírásból ki nem tűnő (mert az összeírás eredeti szövegéből az évszám utolsó számjegye a papír öregsége következtében hiányzik) évéig, amikor azt a Stajer Hercegség Kamarájával kötött megállapodással elcserélte az Isztriai félszigeti tengerparti Pischil birtokra. (N. KISS, 367-368.)¹⁶ Tulajdonosa volt azonban az örgróf a Somogy megyei csurgói uradalomnak, és az uradalom minden tartozékának is.¹⁷

Olaszországi adatok szerint Ercole Guiseppe Ludovico Turinetti Priero-nak (amely Cuneo tartomány központja) és Pancalierenek (amely Torino provinciában a Po bal partján fekvő község) volt örgrófja. Szül.: 1658-ban Torinoban. Meghalt 1726-ban Bécsben. 1679-1682-ben londoni, 1691-1701-ben bécsi nagykövet volt. Főszerepet játszott az osztrák-savoyai szövetség létrehozásában (1703). Uralkodójának, II. Vittorio Amedeo-nak megbízásából Ausztriát szolgálta. 1714-1725-ben Osztrák Németalföld (Belgium) kormányzója volt Savoyai Jenő hercegnek, mint helytartónak távollétében. (LESSICO UNIVERSALE XVII. 619.; U. a. XXIII. 546.) 1713-ban házasságot kötött az akkor 15 éves Jeanne-Agnes Berthelot de Pléneuf-el, aki 1719-ben Párisba vizatérése után marquise de Prieként jelentős szerepet játszott a francia udvari életben. (ENCICLOPEDIA ITALIANA XXVIII. 286.; LA GRANDE ENCYCLOPÉDIE XXVII. 646.).

A kanizsai Városi Tanács már említett 1697. október 12-i és Wibmer harmincados 1697. október 14-i felterjesztése folytán a Budai Kamarai Adminisztráció 1697. október 25-én levelet írt Turinetti Csáktornyan székelő birtokigazgatójának (An des Marques de Prie Verwalter), és a levélben tiltakozott a türhetetlen hatalmaskodás (unerlaidliche gewahlttettigkeit) ellen, kérte, hogy az örgróf az ilyen hatalmaskodásoktól tartózkodjék, a várost annak területén ne háborgassa és a lerombolt vesztőhelyet saját költségén állítsa helyre.¹⁸ A levélre báró Mollstern Simon által 1697. november 4-én küldött válaszból tudjuk meg, hogy a vesztőhelyet leromboltató alkalmazott, Ottavio Xaverio Benedetti jószágigazgató (Praefectus) volt. A válaszlevél szerint Kanizsa városa a vesztőhelyet nem a város iurisdictionja alá tartozó helyen állította fel, mert az a darab föld, amelyen az állt, nem a városé, hanem az örgrófé, aki Szent Miklóst annak minden tartozékával együtt vette meg, és az Udvari Kamarától bizottsági közreműködéssel vette birtokba. Ennek megfelelően, olvasható a levélben, Benedetti csak azt tette, amire jogszerűen illetékes.¹⁹ 1698. január 3-án a kanizsai városbíró a Budai Kamarai Adminisztrációnak azt jelentette, hogy a vesztőhelyet újból felállították, az örgróf Miklóshegyi

alkalmazottja (ez utalás Ottavio Xaverio Benedettire) azzal fenyegetődik, hogy azt ismét leromboltatja. A Tanács intézkedést kért, hogy az alkalmazott az ilyesmitől álljon el, mert ha nem várt dolog történne, a polgárság annak indítékától függetlenül cselekedne.²⁰

1698. január 16-i keletű leiratában a Budai Kamarai Adminisztráció arról tájékoztatta Kanizsa városát, hogy az örgróf a csáktornyai birtokigazgatóságot minden erőszakoskodástól való tartózkodásra utasította, és mert a területileg illetékes császári bizottság már megérkezett Eszékre, és más helyek mellett Kanizsára is elmegy, hogy ott vizsgálatot folytasson, azért a kanizsaiak legyenek türelemmel, s ez alatt is az ingatlant, amelyen a vesztőhelyet elhelyezték, a harmincados segítségével igyekezzenek megtartani.²¹

Benedetti, aki Pri örgrófja Murán inneni birtokainak jószágigazgatója volt, nem csak urának érdekeltsege szolgálatában járt el jogellenesen, hanem az 1697. március hónapban létrejött bérleti szerződésen alapuló személyes érdekeltsege folytán is. A szerződés alapján 3 évre bérlője lett gróf Berge György Kristófnak, az 1697-ben vezérőrnaggyá előléptetett és a Haditanács tagjává kinevezett volt kanizsai parancsnok²² Kanizsa alatt levő Miklós-völgy nevű, 80 holdas birtokának (Gut Niclas Thal), az azon állott nemesi laknak és majorságnak.²³

A birtok és a rajta állott épületek a kanizsai várkerület területére estek.²⁴

A bérlet nem tartott a szerződés szerinti 3 évig, mert gróf Berge vezérőrnagy a birtokot Bécsben 1698. április 15-én kelt szerződés szerint eladta Pri és Pancalery örgrófjának, - a szerződéskötéskor a savoyai herceg bécsi követének.²⁵

Ezzel bekövetkezett az, amire az örgróf törekedett, és aminek egyik következménye volt Kanizsa város vesztőhelyének lerombolása, nevezetesen, hogy Szent Miklóstól innen (diesseits Miklós) jusson földbirtokhoz.

1698. január 28-án Franz Bernhardt Müller csáktornyai helyettes birtokigazgató arról a megítélésről tájékoztatja a Budai Kamarai Adminisztrációt, hogy habár az örgróf az ingatlanát még messzebbre akarja kiterjeszteni, mint ahová Kanizsa városa a vesztőhelyet felállította, maradjon addig nyugalomban, amíg a császári bizottság megérkezik.²⁶

A magyar-horvát- és szlovénországi új szerzemények vizsgálatára és berendezésére a római császári, valamint királyi felség által kiküldött bizottság (Von der Röm[isch] kai[serlichen] wie auch königl[ichen] May[estät] zu Visitir- und Einrichtung dero neuen Acquisten in Hungarn, Croatien und Selavonien abgeordnete Commission), melynek vezetője di Stigliano Caraffa Károly Ferdinand gróf császári főbiztos (Kay[serlicher] Principal Commissarius) volt, a kanizsai bírót, Tanácsot és polgárságot Kanizsán 1698. ok-

tóber 24-én kelt válasziratával arról értesítette, hogy a Tanácsnak a Kurz Ignác által 1698. július 18-án adott válaszirat szerinti polgári és büntető bíraskodás joga változatlan marad.²⁷ Ugyanakkor arról is értesítette őket, hogy a Szent Miklós felé fekvő (gegen St. Miklós hinaus liegenden), az örgróf és a kanizsai polgárság között vitás szántóföldek és telkek ügyében, valamint az újból felállított vesztőhely ledöntése miatt az örgróf emberei ellen panaszlott erőszaktevel ügyében a már megtörtént szemrevételezés után a bírósági végzést és az ügy tárgyalását kellő módon előkészíteni nem mulasztja el, s addig is a viszálykodásokkal fel kell hagyni.²⁸

1698. november 9-i átiratában a Budai Kamrai Adminisztráció oly megoldást javasolt a császári bizottságnak, hogy az örgrófnak az általa követelt szentmiklói ingatlan helyett (statt dieses zu St. Miclos praetendierenden terrini) egy másik ingatlant kellene kapnia, mi által a szegény és teljesen lesüllyedt Kanizsa városának a neki juttatott várkerülethez való joga meg lenne védve.²⁹

A gróf Caraffa által vezetett császári és királyi bizottság a Kanizsai Városi Tanács tevékenységét általánosságban, ugyanakkor egyes feladatköröket illetően részletesen is szabályozó, Péccett 1698. december 1-én kelt instructiojában a polgári perekben az eddigi egyfokú fellebbezési eljárás helyébe három fórum előtt folyó jogorvoslati eljárást vezetett be. E szerint a Városi Tanács polgári perben hozott ítélete ellen a kanizsai császári provizorhoz lehetett fellebbezni, onnan a pécsi császári kincstári kormányzóhoz, majd az ő ítélete ellen lehetett a Budai Kamarai Adminisztrációhoz fordulni. A büntető ügyekre vonatkozó szabályozás változatlan maradt, tehát a meghozott ítéletet annak végrehajtása előtt jóváhagyásra a továbbiakban is fel kellett terjeszteni a Budai Kamarai Adminisztrációhoz.³⁰

Az örgróf Turinetti és a kanizsai Tanács közötti vita megoldására a Budai Kamarai Adminisztráció által a gróf Caraffa által vezetett bizottságnak 1698. november 9-én adott annak a javaslatnak a kimenetele, mely szerint az örgrófnak az általa követelt szentmiklói ingatlan helyett (statt dieses zu St. Miclos praetendierenden terrini) egy másik ingatlant kellene kapnia, tehát e javaslat kimenetele és a vesztőhely területének hovatatozása miatti vita mikénti befejeződése még feltárássra vár. Adatok híján, mint már említettük, topografailag ismeretlen, hogy a kanizsai várkerület merre húzódott és szélességében meddig terjedt, s hogy ezen belül a vesztőhely Kanizsa és Szent Miklós között hol állott. 18. század végi adat szerint a kanizsaiak látták, hogy „több muraközi horvátot akasztottak föl a szomszédos Szent Miklós faluban”. (HALIS 1893, 24) Lehet, hogy Benedetti praefektus emberei által lerombolt és a Városi Tanács által 1697. októbere után újra felállított vesztőhelyen.

A pellengért a Budai Kamarai Adminisztrációt vezető báró Kurz rendelkezésének³¹ megfelelően a városban felállították-e, arról nincs adat. Ha felállították, akkor vélelmezhető, hogy a vár 1702. évi lerombolásakor nem ment tönkre, majd ez a pellengér volt az,

amely a 18. sz. közepén a piacon, a mai Erzsébet téren állott, s onnan a Deák-térre került, ahol 1840. táján bontották szét, s amelynek kódarabjai sokáig a városnak a mostani kórház telkén volt pajtájában heverték. (HALIS 1899, 54-55)

Rövidítések:

A. Neoacq. = Acta neoacquistica
 Batthyany lt. = A herceg Batthyany család levéltára
 Ber. u. Schr. = Berichte und Schreiben
 BKA = Budai Kamarai Adminisztráció
 Exped. = Expeditionen

MOL = Magyar Országos Levéltár
 TGyM = Thúry György Múzeum Nagykanizsa
 Tjkv. = Kanizsa város Tanácsának jegyzőkönyve
 1690-1755
 U. et C. = Urbaria et Conscriptiones

Jegyzetek:

¹ TGyM 72. 2. 1. ltsz. Kanizsa Város Tanácsának jegyzőkönyve 1690-1755. A továbbiakban: Tjkv.

² Az instructio a Thúry György Múzeumban, annak történeti dokumentációs tárában 72.157.1. ltsz. a. őrzött, könyvszerűen bekötött, Acta Neoacquistica feliratú irategyüttes egyik irata. A Múzeumban őrzött ezt az irategyüttest a továbbiakban csak a Múzeum nevének rövidítésével (= TGyM) és az A. Neoacq. rövidítéssel jelöljük. A Dráva és Száva menti magyarországi új szerzemények megvizsgálására és berendezésére kiküldött császári és királyi bizottságnak a Tanács alakuló ülésén felolvasott, 1690. július 15-i keletű instructioja szövegének túlnyomó részét közli Dr. Szukits Nándor 1878-ban - elhibázottan! „Városképviselési házszabályok” cím alatt - és azzal a tájékoztatással, hogy a közölt szöveg a „város okmánytárában” őrzött német nyelvű eredetinek a szövege (BÁTORFI, V. 43-57.) A közzétett részleteket magába foglaló eredeti nem ismeretes. Az a városházának, s így a „város okmánytárának” is a második világháború Kanizsa környéki harcainak végén bekövetkezett leégésekor elpusztulhatott. A volt Zala vármegyei levéltárban 1932-ben megvolt példányt és az említett Acta Neoacquistica feliratú irategyüttes további öt iratát Zala vármegye alispánjának 22944/ni 1931. sz. rendelkezésére. Dr. Fára József akkori vár-

megyei főlevéltárnok magyarra fordította. A hat fordítást „A Neo-Acquistica-Commissio rendeletei a török alól felszabadított Nagykanizsa város újjáalapításáról 1690-1698” cím alatt foglalta gyűjteménybe. A gyűjteménynek e címe nem helyes, mert a gyűjteménybe foglalt fordítás közül kettő nem valamely bizottság rendeletének, hanem a Budai Kamarai Adminisztráció vezetője által adott válasziratnak fordítása. Sem a vármegyei levéltárban megvolt eredeti iratokhoz, sem a Dr. Fára által készített fordításokhoz hozzájutni nem lehetett. Dr. Fára fordításai gyűjteményének ismeretlen helyről származó fénymásolata megvan a nagykanizsai Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményében. Korábbi Nagykanizsa történeti tanulmányaink (RÓZSA 1992; RÓZSA 1996; RÓZSA 1997) készítésénél forrásként a Dr. Fára féle fordításokat használtuk és jelöltük meg. A Thúry György Múzeum történeti dokumentációs tárában, annak leltárkönyve I. kötete alapján Kunics Zsuzsa múzeológus e helyen is megköszönt javaslatára végzett kutatások során módunk nyílt megismerni a Dr. Fára által fordított iratok - ismereteink szerint forrásként még nem hivatkozott - 1791. május-i vármegyei hitelesítési záradékkal ellátott, német nyelvű másolatainak könyvszerűen bekötött, Acta Neoacquistica felirattal jelölt irategyüttesét. Az irategyüttes az egykorú külzetén

olvasható korábbi múzeumi leltári számokból következtethetően 1948. évben, vagy azt megelőzően került a Múzeumba, a rajta levő körbélyegző-lenyomat szövegéből következtethetően a Múzeum szervezeti elődje, a volt nagykanizsai Városi Múzeum gyűjteményi tárgyaként.

- 3 A Felügyelőség annak folytán lett Adminisztráció, hogy „über die Bitte des Kameralinspektors wird im Jahre 1690. demselben der Titel eines Kameraladministrators verliehen“. Az erről tudósító levéltári forrás jelzete: H. K. A. Hung. 1690. Juli. 13. Lásd: MAYER 101.
- 4 Wibmer, Paul működését Kanizsán, a császári csapatok bevonulását röviddel követően kezdte. Korábban Szegeден volt harmincados. Kanizsának a török által történt feladása előtt, április 2-án már a kanizsai császári táborban volt. Április 17-én Eszéken intézkedett a Kanizsáról elszállított törökök továbbszállítása iránt. Május 28-án már kanizsai harmincadosként állít ki háztulajdonlevelet (Haus- und Gewöhrbrief). Feladatait, működésének alapvető szabályait a báró Tullio által vezetett császári és királyi Bizottság Eszéken 1690. július 10-én kelt instrukciója tartalmazza. (MOL BKA E 281. Ber. u. Schr. 1690. ápr. 2., E 281. Ber. u. Schr. 1690. ápr. 17., E 285. Varia 1683-1740. 5. csomó b/11. No. 3.; MOL Magyar Kamara Levéltára E 136. Diversae instructiones 1531-1849. b/ Iratok 64. Kanizsa 1690. 1-15. old.
- 5 TGyM A. Neoacq. 20. old. 7. pont. U.a. 38. old. 9. pont.
- 6 A várkerület határaitól, s így területéről adat nem áll rendelkezésre.
- 7 TGyM A. Neoacq. 20. old. 7. pont.
- 8 MOL BKA E 279. Exped. 1696. augusztus. No. 81.
- 9 MOL BKA E 279. Exped. 1696. december. No. 20.
- 10 MOL BKA E 279. Exped. 1696. október. No. 52.
- 11 MOL BKA E 279. Exped. 1696. december. No. 81.
- 12 Ez a Dráva és Szávamenti magyarországi újszerzemények megvizsgálására és berendezésére kiküldött római császári és királyi bizottság, a báró Tullio vezette bizottság, amely a város török alóli felszabadulása utáni első bírót és Tanácsot választotta.
- 13 MOL BKA E 281. Ber. u. Schr. 1697. október. Nr. 17. A Niclasberg földrajzi név már 1695. évi forrásban szerepel: Kurz Ignác által a kanizsai Városi Tanácsnak 1695. július 4-én Kanizsán adott válaszirat szerint a Tanács által kért, de a válaszirat szerint nem kincstári és ezért harmadik személy sérelme nélkül át nem adható falvak, helységek (Dorfschaften) egyike St. Niklasberg. (TGyM A. Neoacq. 17. old. 2. pont.) - A Batthyany It.-ban P 1313/206. jelzet alatt található, Extractus Commissiorum Neo-Acquisticarum Canisam regulantium; in Processu Oppidi Contractuali actu decurrente Fasciculo AA. sub. No 1° productarum című irat 2. oldalán Kurcz Ignác 1695. július 4-i leirata 2. pontjának szövege - elhibázottan! - Ex Commissione Caes. Regia dato 1695 4° July. Punctum 2-dum cím alá másolva olvasható).

Dr. Fára Kurz Ignác válasziratának a 9. sz. jegyzetben említett fordításában az eredeti német szövegben felsorolt falvak, helységek közül St. Niklasberg-et kifejejtette. Az említett alkalmazott a Városi Tanács 1698. január 3-án a Budai Kamarai Adminisztrációhoz intézett felterjesztésében ugyancsak Bedienter auf dem Niclauss Berg megjelöléssel szerepel. (MOL BKA E 281. Ber. u. Schr. 1698. január 3.) A Niclasberg - St. Niklasberg, Niclauss Berg - földrajzi név második tagjának, a Bergnek jelentéséből az következik, hogy a név a Kanizsa környéki táj valamely földfelszíni kiemelkedését jelölte. Abból azonban, hogy Kurz Ignác említett válasziratában mint falu szerepel, az következik, hogy nem földfelszíni kiemelkedést, hanem falut, helységet jelöl, mégpedig több levéltári forrás adatainak együttségéből megállapíthatóan, mint látni fogjuk, a Kanizsától D-re fekvő, középkori eredetű Szent-Miklóst.

- 14 MOL BKA E 281. Ber. u. Schr. 1697. október. Nr. 21.
- 15 MOL Magyar Kamara Levéltára. E 156. U. et C. 408. doboz, fasc. 29. Nr. 40. Conscriptio pagorum et desertorum in Districto Canisiensi Actum Szent Miklós die praesenti 10. February Anno D[omi]ni 697. Pag. 54-57. U.a. 408. doboz, fasc. 29. Nr. 2. Constription Canisa und aller der untern Canisaer District Sümegher Comitats gelegenen Praesidien, Stadtdörfern und Desertem. Den letzten Dezember 1700. Fol. 2. A Dunántúl DNy részének a Stockholmi Királyi Hadilevéltár Hadritade Kartverk (Kéziratos térképművek) Nr. 23/70 jelzetű, 17. századi színes térképén a kanizsai vártól enyhén ÉK felé esően látható, tehát a térkép 17. sz.-i rajzoláskor még jelezni szükségesnek tartott S. Niclas, melyet 1697-ben már desertumként írtak össze, ez évben kezdett újból lakott hely lenni, amint olvasható a fenti két conscriptioban. 1697-ben öt szegény ember és egy provisor (intéző) telepedett ott le, akinek lakást építettek, és megkezdődött a földek művelése. - (A térkép reprodukciója: KISARI-BALLA 131.) Szent-Miklós később falu, 1895. május 2-áig Horváth-Szent-Miklós, ez után Somogyszentmiklós névvel község, 1950. március 16-i hatállyal Miklósfalu névvel Zala megyéhez csatolva, és ilyenként 1982-ben egyesült Nagykanizsával. A hivatkozott 1700. évi conscriptio szerint annak készítése idején Botszentgyörgy-vár tartozéka volt még Bunya, Bagolya, Falkos, Mórchely és Kerekes Háza.
- 16 1715-ig ismét a grazi Kamara kezelte a muraközi kincstári birtokot, s azt 1720. február 12-én kapta az uralkodótól Althan Mihály gróf (ZRINYI 59).
- 17 L. a 15. sz. jegyzetben idézett 1700. december 31-i keletű conscriptio. Fol. 3.
- 18 MOL BKA E 279. Exped. 1697. október. No. 59.
- 19 MOL BKA E 181. Ber. u. Schr. 1697. november. No. 7. Báró Mollstern nem csak az Udvari Kamara bizottsága által kialakított, s így az akkori rendnek megfelelően jogszerűen fennálló birtokállapot megváltoztatására al-

- kalmazott erőszakot vett védelmébe, és állította annak jogosságát. Meg akarta akadályozni a Budai Kamarai Adminisztráció idején állami adónak számító tized Turinetti őgrófnak átadott Murán túli falvakból való beszedését. Arra hivatkozott, hogy Turinetti őgrófnak az Udvari Kamara a Muraközt úgy adta át, amint maga birtokolta. Erre hivatkozással arra igyekezett rávenni Wibmer harmincadost, hogy a tized behajtásától tartózkodjék. (MOL BKA. E 281. Ber. u. Schr. 1695. október. No. 83. U.a. 1695. november. No. 13.)
- 20 MOL BKA E 281. Ber. u. Schr. 1698. január 3.
- 21 MOL BKA. E 278. Exped. 1698. január. No. 25.
- 22 Gróf Berge György Kristóf (szül.: 1647. július; megh. 1709.) a sziléziai Herrndorf nemzetiségi székhelyen a
15. sz. eleje óta előforduló nemesi család 18. sz. elején kihalt grófi ágának tagja, akit 1694-ben emeltek birodalmi grófi rangra. Cs. és kir. kamarás. Generalfeldwachtmeister (=vezérőrnagy) és udvari haditanácsos lett. (SIEBMACHER'S WAPPENBUCH VI. 1890, 8)
- 23 MOL BKA. E 281. Ber. u. Schr. 1697. november. No. 45.
- 24 MOL BKA. E 281. Ber. u. Schr. 1699. december. No. 54.
- 25 MOL BKA E 282. Memorialien und Anbringen. B. 97.
- 26 MOL BKA. E 281. Ber. u. Schr. 1698. január 28.
- 27 TGyM A. Neoacq. 27. old. 2. pont.
- 28 TGyM A. Neoacq. 32. old. 11. pont.
- 29 MOL BKA E 279. Exped. 1698. november. No. 12.
- 30 TGyM A. Neoacq. 46. old. 6. pont.
- 31 TGyM A. Neoacq. 20. old. 7. pont.

Irodalom:

- BÁTORFI**
Bátorfi L.: Adatok Zala megye történetéhez I-V. Nagykanizsa, 1876-1878.
- ENCICLOPEDIA ITALIANA**
Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti. Tom. I-XXXVI. Appendice I-III. ROMA MCMXXIX-MCMLXI.
- H. PÁLFY**
H. Pálfi I.: A kamarai igazgatás bevezetése a törököktől visszafoglalt területeken. In: Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Budapest, 1937., 474-487.
- HALIS 1893**
Halis I.: Színes mozaik Nagy-Kanizsa történetéből. Nagy-Kanizsa, 1893.
- HALIS 1899**
Halis I.: A ferencrend kanizsai zárdája. Nagy-Kanizsa, 1899.
- KISARI BALLA**
Kisari Balla Gy.: Törökkori várrajzok Stockholmban. Budapest, 1966.
- LA GRANDE ENCYCLOPÉDIE**
La grande encyclopédie Invertaire raisonné des sciences, des lettres et des arts. I-XXXI. Paris. [1885-1903.]
- LESSICO UNIVERSALE**
Lessico Universale Italiano di lingua lettere arti scienze e tecnica I-XXIV.+Supplemento. Roma [1968-1986.]
- MAYER**
Mayer, Th.: Verfassungsreform in Ungarn nach der Türkenzeit. Wien und Leipzig, 1911.
- N. KISS**
N. Kiss I. (digessit): Monumenta Zrinyiana. Pars oeconomia. Tom. II. Insula Muraköz. Budapest, 1991.
- RÓZSA 1992**
Rózsa M.: Városi közigazgatás Kanizsán 1690-ben, a város török alóli felszabadulása évében. In: Solymosi L. és Somfai B. (szerk.): A Dunántúl településtörténete IX. Város - mezőváros - városiasodás. A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi és Pécsi Bizottságának IX. konferenciája, Veszprém 1990. november 8-9. Veszprém, 1992.
- RÓZSA 1996**
Rózsa M.: Kanizsa város tanácsának bírói tevékenysége a török uralom megszűnése utáni évtizedben. Nagykanizsai Honismereti Füzetek 13. Nagykanizsa, 1996.
- RÓZSA 1997**
Rózsa M.: Az első hivatalos intézkedések a török uralom alól felszabadult Kanizsán 1690-ben. In: Kunics Zs. (szerk.): Zalai Múzeum 7. Zalaegerszeg, 1997. 45-50.
- SIEBMACHER'S WAPPENBUCH**
Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Bd. VI. 8. Abt. Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien. 2.Teil.Bearbeitet von C. Belaek. Nürnberg, 1890.
- ZRINYI**
Zrinyi K.: Csáktornya monográfiája. Csáktornya, 1905.

* A munka megírását a Pro Renovanda Cultura Hungariae Történelem-Földrajz szakalapítványa támogatta.